

Študijski krožek
DNEVNA SOBA ZA SAVO

Naslov: DNEVNA SOBA ZA SAVO

Izdal: Izobraževalni center Geoss d.o.o.

Avtorji: Sandra Katić, člani študijskega krožka Dnevna soba za Savo

Litija, september 2019

Izobraževalni center Geoss d.o.o. Cesta komandanta Staneta 2, 1270 Litija

031 759 355 01 898 05 70 www.ic-geoss.si

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST IN ŠPORT

IZOBRAŽEVALNI CENTER GEOSS

Brošura je nastala kot akcijski cilj in rezultat delovanja študijskega krožka Dnevna soba za Savo, ki ga sofinancira Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport in je potekal pod koordinatorstvom Andragoškega centra Republike Slovenije.

*“Reka se zdi čarobna stvar. Magična, tekoča, živi del Zemlje same.”
(Laura Gilpin)*

Vir: mojaobcina.si

Vir: Kamra.si (licenca CC BY-NC)

Litija je nastala zaradi rečne plovbe po reki Savi, saj je bilo tu eno glavnih pristanišč. Skozi samo središče mesta teče reka s katero so Litijani tesno povezani, čeprav je v povojnih letih, ko je bila reka zaradi industrije precej bolj onesnažena, kot je danes, to nekoliko utonilo v pozabo.

V študijskem krožku smo želeli ozaveščati ljudi, zbrati informacije, ki so potrebne za njihovo razumevanje bogastva, izobraževalnih in tudi turističnih možnosti, ki jih ponuja naše okolje, saj si Litijani želijo, da bi bila reka ponovno vključena v življenje mesta in v življenja in aktivnosti njegovih prebivalcev.

V ŠK Dnevna soba za Savo smo ugotavljali raznolikost živalskega

sveta ob reki in v reki predvsem pa smo si za cilj zadali iskanje rešitev in primerov dobrih praks na kakšen način bi lahko preuredili in uredili obrečne prostore v Litiji glede na zbrane ugotovitve in rešitve, ki so jih našli in ustvarili v drugih evropskih mestih s podobnimi geografskimi značilnostmi, kot jih ima Litija.

Litija leži v predalpski Sloveniji na obeh bregovih reke Save. Na vzhodu se nahaja Posavsko hribovje, severno od nje je vas Vače, kjer so našli znamenito vaško situlo in blizu katere se nahaja vas Slivna, kjer je geometrično središče Slovenije (GEOSS), južno od nje leži Šmartno pri Litiji, proti zahodu pa nas pot popelje proti Ljubljani.

Litija je bila prvič omenjena v pisnih virih leta 1145, leta 1400 pa je že bila

prikazana kot trg in imela je dobro povezavo z Ljubljano. Samo ime Litija naj bi po Valvazorju izhajalo iz latinskega izraza za »obrežje« (litus). Promet je vse do razvoja železnice potekal predvsem po rečnih poteh, saj je tovrsten transport ljudi in dobrin omogočal večjo zmogljivost (večji transport tovora) in nizke stroške tako, da se je v Litiji, ki se je takrat raztezala predvsem na desnem bregu reke Save, nahajala

carina, mitnica in čolnarski urad. Sava je bila še v 18. stoletju glavna prometnica na Kranjskem. Prebivalci so se ukvarjali z ladjedelništvom, rejo vlečne živine, gojenjem in obdelavo konoplje in lanu, vrvarstvom ter seveda z gostinsko dejavnostjo, kot se za vsako mesto in pristanišče spodobi.

“Reke so naši bratje, potolažijo nam žejo. Reke nosijo naše kanuje, hranijo nam otroke.”

(Chief Seattle, iz: Kako naj vam prodamo modri-no neba)

Danes je slika živahnega mesta, ki živi ob reki in z reko in kjer so ljudje nekoč uporabljali reko in njene pritoke za življenje in delo, precej drugačna.

Prostor okoli obrežij reke Save je v Litiji urejen tako, da ločuje mesto od reke namesto, da bi ga povezoval. Prevladujejo ozki pasovi javnih zelenih površin, ki niso bile nikoli sistematično urejene v park.

Cilj študijskega krožka je bil predstaviti na kakšen način lahko reko ponovno vpnemo v mesto in na njej ter ob njej gradimo nove vsebine za bolj kakovostno bivanje, saj prebivalci vse bolj prepoznavajo izreden pomen vodotoka, ki nudi mestom edinstveno krajino.

Prebivalci mesta Litija so lahko ponosni, da živijo v kraju, ki ga tako

imenitno krasi vodotok! Po ureditvi tehnološko dovršenih in učinkovitih čistilnih naprav in umiku industrije, ki je reke agresivno onesnaževala, je takšen razvoj mogoč.

V zadnjem stoletju se je v mnogih evropskih mestih dogodilo tako, da so reke, ki skozi mesta tečejo, zaradi nevarnosti poplav odrezali/ ogradili od mesta. Posledico so vidne pri poskusih regulacije rečnih strug. Omenimo naj, da je v sodobnih časih možno predvideti poplave vsaj uro vnaprej, kar omogoča nove možnosti uporabe obrečnih prostorov.

Sodoben način bivanja in iskanje stika z naravo se v zadnjih desetih letih kaže tudi pri oblikovanju in urejanju rečnih obrežij, ki postajajo vse pogostejši in doživljajo pravo »pomlad«.

V mestu Litija ni mogoče prezreti reko Savo, njene prisotnosti se zavedamo pravzaprav kjerkoli v mestu se nahajamo, redko pa najdemo področja in priložnosti, ko se reki lahko dejansko približamo. Ustavi nas ograja, bujno rastlinje, našipi, v beton ujeta rečna struga in drugo.

V študijskem krožku smo se primarno osredotočili na razumevanje rečnega in obrečnega prostora ter skušali iskati njegov obseg in meje v našem primeru pri čemer moramo upoštevati tudi ekološke značilnosti obrečnega prostora, njegovo floro in favno.

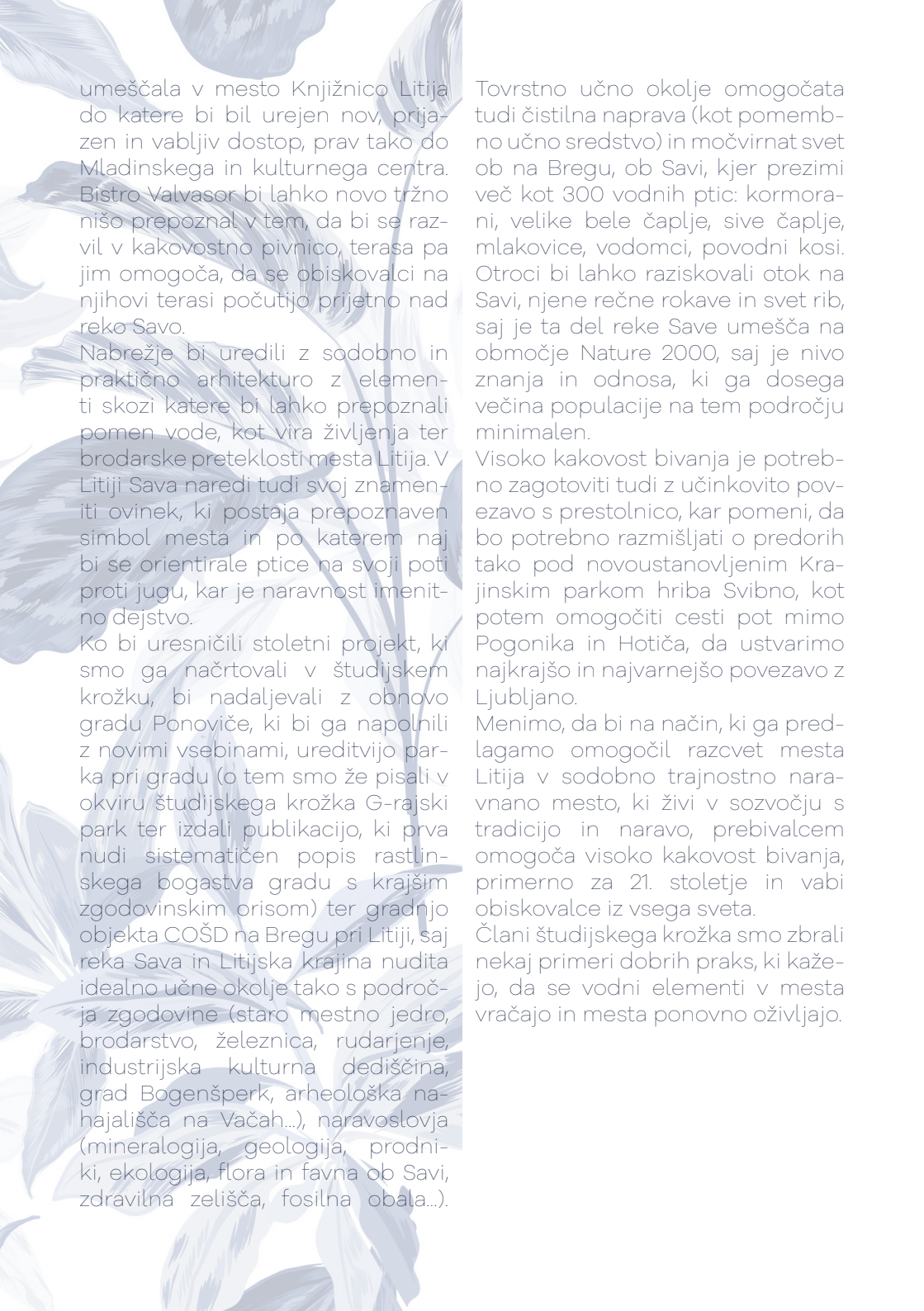
Reka daje mestu poseben sijaj in oživlja celo mesto in pokrajino. Oživitev rečnega nabrežja v Litiji bi omogočila, da bi mesto ponovno zaživelo v povezavi z reko, ki teče skozenj, kjer bi se pridobil prostor za nove vsebine in nove rabe za preživljanje prostega časa ob vodi. Pri iskanju rešitev in primerov dobrih praks za zavestno vzpostavitev povezave med reko in mestom se je izkazalo, da je potrebno preoblikovati tudi relief kjer se reka in mesto stikata tako, da bi se odpirali pogledi in dostopi proti Savi.

Skupina študijskega krožka je pripravila konkretne predloge in rešitve ureditve nabrežij in mostov v Litiji, ki temelji na enostavnih, izvedljivih in ekonomsko racionalnih prostorskih ureditvah javnega urbanega prostora.

Sava je hudourniška reka in v deževnih obdobjih pogosto poplavlja, zato so v preteklosti težave reševali tako, da so jo ujeli v železobetonske bregove in jo odrezali

od mesta in življenja meščanov. Problem poplav bi reševali tako, da bi reki omogočili izlivna polja na kmetijskih površinah pri Merkurju (t.i. Litijsko polje), ki si jih je reka ustvarila skozi tisočletja sama.

Ureditev, ki jo predlagamo bi z minimalnimi sredstvi (glede na učinek) korenito in trajno spremenila podobo in življenje v mestu, prav tako pa bi omogočila gospodarski razvoj. V kolikor bi bila zagotovljena osnovna infrastruktura, ki jo opisujemo med našimi predlogi, s pomočjo javnih sredstev, ker gre za javne površine, za dobrobit prebivalcev in razvoj turističnih možnosti, bi le ta omogočila razcvet gospodarskih dejavnosti in povečanje potreb po kadrih. Tako upravičeno predvidevamo, da se bodo v aktivnosti na vodi vključevala društva, ki lahko na takšen način pridobivajo nova sredstva in zaposlijo osebe, ki bodo delovale na tem področju ter skrbela za izvajanje rekreacije in aktivnosti na vodi, ki niso škodljive za rastlinski in živalski svet, za zimske dejavnosti bi promovirali sprehode ob reki ali novem Krajinskem parku Svibno (katerega ustanovitev tudi predlagamo), ki bi se zaključili v Kozmetičnem salonu Petra v savni. Brvi za pešce in kolesarje bi povezovali mesto in tako obiskovalce pripeljale do Konjeniškega kluba Litija. Športni park As bi bil ob sprehajalni poti, kjer bi se lahko obiskovalci osvežili, prav tako pa bi svojo dejavnost lahko razširili tudi s ponudbo prenočišč, saj bi se nahajali ob urejenem avtokampu. Ureditev bi tudi na novo

umeščala v mesto Knjižnico Litija do katere bi bil urejen nov, prijazen in vabljev dostop, prav tako do Mladinskega in kulturnega centra. Bistvo Valvasor bi lahko novo tržno nišo prepoznal v tem, da bi se razvil v kakovostno pivnico, terasa pa jim omogoča, da se obiskovalci na njihovi terasi počutijo prijetno nad reko Savo.

Nabrežje bi uredili z sodobno in praktično arhitekturo z elementi skozi katere bi lahko prepoznali pomen vode, kot vira življenja ter brodarke preteklosti mesta Litija. V Litiji Sava naredi tudi svoj znameniti ovinek, ki postaja prepoznaven simbol mesta in po katerem naj bi se orientirale ptice na svoji poti proti jugu, kar je naravnost imenitno dejstvo.

Ko bi uresničili stoletni projekt, ki smo ga načrtovali v študijskem krožku, bi nadaljevali z obnovo gradu Ponoviče, ki bi ga napolnili z novimi vsebinami, ureditvijo parka pri gradu (o tem smo že pisali v okviru študijskega krožka G-rajski park ter izdali publikacijo, ki prva nudi sistematičen popis rastlinskega bogastva gradu s krajšim zgodovinskim orisom) ter gradnjo objekta COŠD na Bregu pri Litiji, saj reka Sava in Litijska krajina nudita idealno učne okolje tako s področja zgodovine (staro mestno jedro, brodarstvo, železnica, rudarjenje, industrijska kulturna dediščina, grad Bogenšperk, arheološka nahajališča na Vačah...), naravoslovja (mineralogija, geologija, prodniki, ekologija, flora in favna ob Savi, zdravilna zelišča, fosilna obala...).

Tovrstno učno okolje omogočata tudi čistilna naprava (kot pomembno učno sredstvo) in močvirnat svet ob na Bregu, ob Savi, kjer prezimi več kot 300 vodnih ptic: kormorani, velike bele čaplje, sive čaplje, mlakovice, vodomci, povodni kosi. Otroci bi lahko raziskovali otok na Savi, njene rečne rokave in svet rib, saj je ta del reke Save umešča na območje Nature 2000, saj je nivo znanja in odnosa, ki ga dosega večina populacije na tem področju minimalen.

Visoko kakovost bivanja je potrebno zagotoviti tudi z učinkovito povezavo s prestolnico, kar pomeni, da bo potrebno razmišljati o predorih tako pod novoustanovljenim Krajskim parkom hriba Svibno, kot potem omogočiti cesti pot mimo Pogonika in Hotiča, da ustvarimo najkrajšo in najvarnejšo povezavo z Ljubljano.

Menimo, da bi na način, ki ga predlagamo omogočil razcvet mesta Litija v sodobno trajnostno naravnano mesto, ki živi v sozvočju s tradicijo in naravo, prebivalcem omogoča visoko kakovost bivanja, primerno za 21. stoletje in vabi obiskovalce iz vsega sveta.

Člani študijskega krožka smo zbrali nekaj primeri dobrih praks, ki kažejo, da se vodni elementi v mesta vračajo in mesta ponovno oživljajo.

Naši primeri dobrih praks

Vir: devoursevillefoodtours.com

Guadalquivir, Sevilla,
Španija

Sugar beach, Toronto, Kanada

Vir: [Tripadvisor.com](https://www.tripadvisor.com)

Vir: Proap.pt

Laaglandpark,
Antwerp, Belgija

Cordoaria garden,
Porto, Portugalska

Vir: Proap.pl

Vir: Proap.pt

Parramatta, Australija

Lagoa da Alverca,
Golegã, Portugal

Vir: Flickr.com

Parque do Alamillo,
Sevilla, Spain

Green park of Mondego,
Coimbra, Portugalska

Quinta do Alamal
Fluvial Park,
Alamal, Gavião,
Portugal

Primer razkritja reke Cheonggyecheon v Seulu v Koreji:

Reka Cheonggyecheon v Seulu v Koreji je bila ujeta v beton in z leti so čez njo zgradili avtocesto. Leta 2002 se je predsednik Južne Koreje Lee Myung-bak (2008 – 2013), takrat župan Seula, odločil uresničiti ambiciozen načrt odkritja 6 km reke Cheonggyecheon. Sprva se je soočal z mnogimi nasprotovanji prevoznikov in politikov, saj naj bi zaradi odstranitve avtoceste prihajalo do zastojev in prometnega kaosa. Po ureditvi območja je le to postalo najbolj prestižen in

zaželen del mesta, investiralo pa se je v optimizacijo javnega prometa, vzpostavitev voznih pasov samo za avtobuse in mostov za pešce.

Litija ima naravno danost stalnega vodotoka, medtem, ko za primerjavo, so v Seulu vložili 380 milijonov dolarjev med leti 2002 in 2006 za odkritje reke in vložili dodatna sredstva za stalno dovajanje vode v Seulsko reko Cheonggyecheon iz 8 km oddaljene reke Han s pomočjo električnih črpalk, saj ima reka Cheonggyecheon, kot večina rek v Južni Koreji, vodo le v obdobjih deževja.

OŽIVITEV REKE SAVE V MESTU LITIJA

Obstoječa rabe reke Save

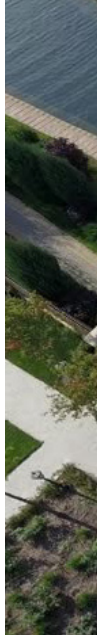
Posedanje na klopcah, raftanje, kajakaštvo v klubih.

Priložnosti za nove rabe

Z novimi vsebinami si želimo nadgraditi obrečno območje, kjer bo mogoče poudariti dodano vrednost reke Save:

- Izgraditev dveh brvi čez reko Savo, ki bi povezovale nasprotna bregova in bi bili namenjeni pešcem in kolesarjem. Brvi in že obstoječi most čez Savo naj imajo enotne ograje, ki omogočajo poglede na reko in povezujejo sprehajalca in reko (ena brv bi povezovala Šmelc (gostišče pri Mostu in železniško postajo in Plečnikov spomenik NOB) druga pa torej Teniški park As (in kamp za avtodome) z Konjeniškim klubom in Stavbami,
- vožnja z brodom z gostinsko ponudbo,
- površine za sončenje in ležanje ob vodi,
- obrežne plaže - kopanje/ namakanje/ osvežitev v reki (prod, pesek, trava),
- otroška plaža,
- območja za piknik (poskrbeti za protipožarno varnost in zaščito pred hrupom z določitvijo ustreznih mest), ki so izven središča mesta,
- kamping (ureditev prostora in ureditev primerne infrastrukture za avtodome pri Teniškem parku As s primernimi servisnimi prostori in infrastrukturo),

- večnamenske prireditvene površine (gledališke predstave na odprtem, koncerti) – tlakovane površine,
- raziskati in popisati vsa gn-ezdlišča ptic in postaviti ptičje opazovalnice,
- sprehajalne/ pohodne površine (preučiti možnost dvignjenih brvi na različnih nivojih ob sicer osnovni poti, ki je prilagojena tudi gibalno oviranim osebam, prometna pot),
- površine za posedanje in druženje/ igranje družabnih iger/ opazovanje in poslušanje vode, branje, počitek,
- pomoli za čolne (čolnarjenje, raftanje, kajakaštvo) in drugi obrečni objekti, ki ljudem omogočajo stik z vodo, za katerih vsebine poskrbijo društva, ki se ukvarjajo s tovrstno dejavnostjo,
- ureditev tihih con (branje, joga, meditacija, poslušanje reke),
- rekreacijske površine (odbojka, frizbi, krožna tekaška pot po javnih površinah, veslanje, različne postaje poligona na sprehajalni poti in na poti na Strešni vrh),
- ureditev kolesarske/ sprehajalne kožne poti od Šmelca, čez novo brv do AMZS, ob reki do Tenis parka As, čez novo brv do Stavb, po levem bregu do gradu Ponoviče, čez novoustanovljeni Krajinski park Svibno do Strešnega vrha, do Praprošč in nazaj do Šmelca po levem bregu). Kjer je potrebno in mogoče se uredi pločnik, kolesarska steza, komunalna infrastruktura in zasadi primerna vegetacija.

Pod Strešnim vrhom, kjer je razgledna točka nad Litijo, Jablaniško dolino, delom Šmartnega pri Litiji ter rečno strugo Save se uredijo površine za javno rabo,

- servisne površine in objekti (prve in edine javne sanitarije v Litiji, električni priključki),
- izobraževalno središče - možnost učilnice na prostem (tudi preučevanje toka reke, obnašanje reke med poplavami, bližina tehnološko dovršene čistilne naprave ipd.),
- informacijsko središče (table z razlago zgodovine mesta in brodske dejavnosti),

- orientacijska pot v novoustanovljenem Krajinskem parku Svibno dolino (gozdni prostor),

- zasaditev vegetacije, ki minimalno spreminja prostor (grmičevje in trave različnih barv, vrbe ali druge izbrane drevesne vrste, ki bi na eni strani ločevale poglede od cestišča po drugi strani pa bi nudile prijeten nadstrešek nad sprehajalnimi potmi, kar bi omogočilo rabo prostorov čez celo poletje), ob brveh zasadili drevesa, kot je razvidno na razglednici iz leta 1905,
- utrditev bregov s kamnom,
- ob cestišču, ki poteka ob nabrežju, kjer so neugledno in nestrokovno obrezana drevesa bi zasadili elegantne topole,
- kamnite terase bi objemale rečni breg in se spuščale do vode - v času nizkega vodostaja bi bil omogočen dostop do vode, hkrati pa bi bilo mesto še vedno

zaščiteno pred poplavami, iz teras bi izhajale sprehajalne poti, ki krožno vodijo in popeljejo po mestu),

- potrebno je misliti na ureditev priključkov in sanitarij za kampiranje pri Športnem parku As, podaljšati vozno linijo mestnega železniškega avtobusa,
- pridobitev sredstev na javnih natečajih za nakup električnega vozila v smislu kavalirja, ki bi turiste iz Litije popeljal bodisi do Rudnika Sitarjevec, Brega, drugih krajevnih skupnosti, gradu Bogenšperk ipd.,

- elegantna osvetlitev sprehajalnih in kolesarskih poti, ki ne povzroča svetlobnega onesnaževanja bi bila pripravljena s strokovnjaki za nočno nebo, kar bi omogočilo dodatne dejavnosti tudi na področju zvezdoslovja in opazovanja nočnega neba.

Študijski krožek kaže, da je nujno potrebno razmišljati, kar apeliramo na strokovno, politično in drugo javnost, da se ustvari urbani prostor ob reki Savi, ki bi bil ustvarjen po meri današnjega človeka in trajnostno naravnano z naravo s premičnimi in sestavljivimi objekti, ki bi omogočali več funkcijsko rabo obrečnega prostora (predstave, delavnice, tržnico, koncerte, čitalnice, razne rekreativne dejavnosti).

Ureditev, ki bi bila izvedena po predlogih, ki so nastali v okviru študijskega krožka Dnevna soba za Savo, omogoča možnost neposrednega doživljanja rečne ambienta.

Pobuda, ki jo podajamo v študijskem krožku, sovpada in se navezuje na projekt obrežnih poti od Ljubljane do Zagreba in Beograda v okviru velike mednarodne donavske pobude. Želimo si omogočiti uspešen stik z rečnega sistema z urbanim okoljem, omogočiti pogoje za ustvarjanje edinstvenih prostorov, kjer se lahko razcvetijo zasebne iniciative in spodbujati izboljšave javnih prostorov, kar je v javnem in zasebnem interesu vseh Litijanov.

REPUBLIKA SLOVENIJA
**MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST IN ŠPORT**

IZOBRAŽEVALNI CENTER GEOS

